

Institucionální kvalita a konkurenceschopnost (postavení ČR v EU)

Institutional quality and competitiveness (Czech Republic and European Union)

Milan Žák¹

Abstrakt

Studie je zaměřena na hodnocení institucionální kvality zemí EU a její možný vliv na výkonnost a konkurenceschopnost ekonomik. Vychází z teoretického rámce nové komparativní ekonomie, data jsou z projektu Světové banky „Governance Matters“. Jsou hodnoceny tyto institucionální charakteristiky: kvalita demokracie, politická stabilita, efektivita vlády, regulační zatížení, kvalita práva a schopnost kontroly korupce, na jejich základě je definován souhrnný ukazatel institucionální kvality. Komparace institucionální kvality zemí EU vede k jejich zařazení do různých modelů kapitalismu. Institucionální změny v nových členských zemích probíhající v období 1996–2004 dokumentují institucionální přizpůsobení, dynamiku a směřování zemí k různým typům kapitalismu.

Klíčová slova

institucionální kvalita, komparativní institucionalismus, institucionální charakteristiky, modely kapitalismu, institucionální přizpůsobení

Abstract

The study focuses on evaluation of institutional quality in EU countries and its possible impact on economic performance and competitiveness. The text stems from the theoretical framework of new comparative economics and data are used from the World Bank project „Governance Matters“. Author evaluates following characteristics – voice and accountability, political stability, government effectiveness, regulatory quality, rule of law and control of corruption, which together form aggregate indicator of institutional quality. Old member countries of EU are classified into different models of capitalism according to their different institutional quality. Institutional changes in new member countries in period 1996-2004 illustrate both institutional adjustment and dynamics of these changes and their convergence to different types of capitalism.

Key words

institutional quality, comparative institutionalism, institutional characteristics, models of capitalism, institutional adaptation

¹ Prof. Ing. Milan Žák, CSc., Centrum ekonomických studií VŠEM, I. P. Pavlova 3, 120 00 Praha 2, zak@vsem.cz.

1. Úvod

Následující text² se zabývá makroekonomickou stránkou hodnocení institucionální kvality s tím, že východiskem pro hodnocení je kvalita správy chápána ve smyslu konceptu Governance Matters. Koncept vzniklý a dlouhodobě sledovaný Světovou bankou strukturuje hodnocení kvality správy na šest dílčích ukazatelů: demokracie, politická stabilita, výkonnost vlády, regulační kvalita, právní řád a kontrola korupce. Publikované hodnoty těchto šesti ukazatelů pro skupinu zemí EU-25 tvoří výchozí rámec následujících kapitol.

V souvislosti se změnami v evropském politickém a ekonomickém prostředí po pádu komunismu se v textu pracuje kromě zemí EU-25 i s dalšími skupinami zemí. Jsou to původní země (EU-15), skupina nových členských zemí od roku 2004 (EU-10) a skupina postsocialistických zemí, členů EU (EU-8, tj. bez Kypru a Malty). Teoretickým východiskem hodnocení kvality správy je obecnější přístup nové institucionální ekonomie, kterou jsme zpracovali pod názvem Instituce a výkonnost (viz Vymětal, Žák, 2005), a jeho rozšíření o přístup nové komparativní ekonomie.

Kromě výchozích pramenů z Government Matters byly použity doplňkové prameny z dalších světových institucí monitorujících stav v šesti sledovaných oblastech. Přehled těchto pramenů je uveden v seznamu použité literatury, seznam institucí pro každou oblast ukazuje přehledně tabulka 1.

2. Teoreticko-metodologická východiska analýzy

Základním teoretickým přístupem je nová institucionální ekonomie. Vzhledem ke skutečnosti, že jde o teoretický směr, který je značně heterogenní, sledujeme v zásadě tyto dva směry:

- **historický institucionalismus** v oblasti vztahu instituce a výkonnost, kde vycházíme z tradičního pojetí nové institucionální ekonomie a z poznání, že instituce obecně za něco mohou,
- **komparativní institucionalismus** pracující s různými modely kapitalistické ekonomiky jednak jako s deskripcí reality a jednak jako s prostředkem pro nalezení prostředků pro formulaci cílů hospodářské politiky (HP) v oblasti institucionální kvality (kvality institucí pro výkon správy) vztahující se k nutnosti změn (reformy institucí), naléhavosti změn a směrům přizpůsobení.

Základním a určujícím východiskem je definování institucionálních charakteristik společenského života a jim odpovídajících hodnotících ukazatelů v oblastech politického prostředí (politická rizika a občanské svobody), ekonomického prostředí, legislativního rámce pro činnost ekonomických subjektů a charakteru vládnutí. První dvě oblasti mají historický, dlouhodobý charakter, druhé dvě popisují současnou, reálnou situaci v podmínkách institucionální konkurence států.

Institucionální konkurenci států chápeme jako snahu o takové institucionální uspořádání, které co nejlépe zabezpečí růst a konkurenceschopnost domácí ekonomiky v porovnání s ostatními státy. Tento faktor je důležitý zejména pro transformující se ekonomiky, které

² Text vznikl s podporou grantů GAČR 402/05/2210 a MŠMT výzkumná centra 1M0524. Autor děkuje Lence Gregorové a Petrovi Vymětalovi za účinnou pomoc při grafickém zpracování a konečné revizi textu. Kompletní text vyšel jako Working Paper CES VŠEM 13/2005, Centra ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu a je k dispozici na www.vsem.cz/data/docs/gf_No13.pdf

stojí před problémem institucionálního přizpůsobení (napodobování) vyspělým státům. Základním přístupem v této souvislosti je hledání odpovědi na otázku k jakému typu vlády vede konkurence států³ s následnými podotázkami:

- jaká je míra tlaku vlády (a její efektivnost) na změny institucionálního a organizačního uspořádání,
- jaká je akceptace obyvatel (voličů) na změny v institucionálním a organizačním uspořádání,
- jaká je role vnitřní konkurence (stínové vlády, byrokracie).

2.1 Teoretická východiska pro analýzu v oblasti komparativního institucionalismu

Východiskem pro definování komparativní ekonomie je stať Halla a Taylora (1996), která definuje čtyři druhy institucionalismu: historický institucionalismus, institucionalismus školy veřejné volby, sociologický institucionalismus a komparativní institucionalismus. Djankov, Glaeser, La Porta, Polez de Silanes, Shleifer (2003) definují novou komparativní ekonomii řekněme jako srovnávání kapitalistických ekonomik, kde instituce hrají důležitou roli. Nová komparativní ekonomie se snaží na základě výkladu vlastnických práv a nákladů vládnutí hodnotit instituce ve škále od absence jakéhokoliv řádu až po diktátorské uspořádání. Definují čtyři základní strategie: soukromé uspořádání, soukromé soudní spory, regulovaná ekonomika a státní vlastnictví s tím, že tyto strategie přinášejí nejen jiné náklady vládnutí, ale i jinou politiku institucionálních změn (reforem).

Hall a Soskic (2001) definují základní rozdělení kapitalistických ekonomik ve škále od liberálně tržní ekonomiky až po ekonomiku koordinovaných trhů. Hlavním objektem zájmu je chování firem a cílem je nalézat vzájemné vztahy (mosty) mezi studiem byznysu a komparativní ekonomikou. Komparativní ekonomii vysvětlují pomocí institucionálního přístupu jednak jako instituce nazírané jako sociální agendy, jednak jako poznání, že instituce uspořádání je kombinovaným výsledkem společenských hierarchií, použití síly, pobídek a sankcí. Za základní elementy koordinace považují rozdílnosti ve fungování firem (industrial relations), vzdělávání v rámci firem, corporate governance, mezifiremní vztahy a motivaci pracovníků. Rozdíly v těchto oblastech vedou k zařazení jednotlivých zemí do různých druhů kapitalistického uspořádání.

Na tento poznatek navazuje Amable (2003). Zabývá se komparativní institucionální analýzou jako snahou o formulování teorie institucionálního doplnění. Kapitalistické systémy dělí podle vlivu na růst produkce a protlačování inovací na tržní, tržně korporativní, integrativní a sociálně demokratické. Dochází k definování pěti typů současného kapitalismu: tržní ekonomiky, sociálně demokratické ekonomiky, ekonomiky asijského typu, evropské kontinentální ekonomiky a ekonomiky kapitalismu jižní Evropy. Pro zařazení do jednotlivých typů užívá pět oblastí srovnání: charakter trhů zboží, trh práce, finanční trhy, sociální systémy a systémy vzdělávání.

Mezi další zdroje v oblasti komparativní ekonomie patří v poslední době práce Ebbinghause a Manowa (2001), Buchena (2004), Boyera 2005 a Halla a Gingericha (2005). Do tohoto

³ Pro vládu (disponující donucovacím a potlačovacím aparátem) zůstane vždy dilematem, zda pozvednutí konkurenční schopnosti ekonomiky a tím i postavení státu zajistí orientace na spontánní působení tržních sil nebo zda bude žádoucí rozvíjet sociální, vzdělávací a jiné infrastruktury (s použitím tohoto aparátu) jako rezervoáry lidského kapitálu pro lepší časy, a to i v mezinárodním měřítku (krátkodobá či dlouhodobá hospodářská politika, problémy v pravolevém spektru, vliv nadnárodních subjektů v globalizovaném světě).

proudu můžeme zařadit i studie dílčích problémů, kterými se zabývají Acemoglu a Johnson (2003), pojednávající o institucích ochrany vlastnických práv; Glaeser a Shleifer (2001) o regulaci a vlastnických právech; Blanchard (2004) o potřebách reforem trhu práce a financování v Evropě a nechtí vyvolávat politická napětí. Dále sem patří práce Sapiraa (2005), který porovnává intenzitu a rychlost institucionálních reforem v Evropě s rychlostí a intenzitou globalizace a technologické změny, a Nelsona a Sampata (2000), uvádějící, že pro růst jsou důležitější technologie než instituce, ale instituce ovlivňují rozvoj technologií. Ten je možný jen v procesech institucionální změny, který má evoluční charakter v průběhu času: chyby, opakování, poučení z chyb. Keefer (2005) hovoří o příčinách špatného fungování nových demokracií a Beck a Laeven (2005) o roli institucí na růst v tranzitivních ekonomikách. Částečně o institucionálních změnách v tranzitivních ekonomikách pojednávají i stati Kočendy (2001), Kočendy a Kutana (2005), Kutana a Yigita (2004) a Knella a Srolce (2005). Jejich text je možno chápat jako pokus o syntézu nové komparativní ekonomie s typologií kapitalistických ekonomik.

Beck, Clark, Groff, Keefer a Walsh (2001) nabízejí databázi politických institucí na základě rozsáhlého výzkumu 177 zemí za roky 1975-1995 a definují 113 proměnných, ve kterých dělí instituce na instituce podporující a instituce zpomalující, a kladou otázky typu, které instituce přispívají rozvoji a reformám a za jakých podmínek tyto instituce vznikají a vyvíjejí se.

3. Hodnocení (měření) kvality správy

V současné době existuje celá řada přístupů k hodnocení a měření kvality institucionálního prostředí, které je možno využít při charakteristice vlivu institucí na růstovou výkonnost a konkurenční schopnost ekonomiky a na základě kterých je možné i srovnávat institucionální kvalitu mezi jednotlivými zeměmi. Zde použité přístupy byly vybrány s ohledem na to, aby byly pokryto daty co největší množství institucionálních charakteristik a aby bylo umožněno srovnání v čase, charakterizované jako dynamika institucionálních změn.

3.1 Souhrnné ukazatele

Souhrnný pohled na kvalitu správy (governance) chápeme v tomto textu tak, jak ji definuje Světová banka⁴ v projektu Governance Matters, neboť základem pro následující hodnocení a analýzu kvality správy zemí EU-25 je právě tento projekt výchozí základnou.

Světová banka se konceptem kvality správy zabývá již zhruba dvě desetiletí. Od roku 1996 začala sledovat šest základních agregovaných ukazatelů. V pojetí tohoto konceptu je governance chápána poměrně široce jako tradice a instituce, pomocí kterých je v zemi uplatňována

⁴ Z dalších definic stojí za pozornost např. poněkud odlišné definice UNDP či OECD. V UNDP (2004) se pojem governance definuje jako systém hodnot, politik a institucí, pomocí kterých společnost řídí své ekonomické, politické a sociální záležitosti ve vztazích mezi státem, občanskou společností a soukromým sektorem. Je to způsob, jakým společnost organizuje sebe samu a jak přijímá rozhodnutí pro dosažení vzájemného porozumění, dohody a kooperace. Občanům nabízí mechanismy a procesy pro artikulaci zájmů, pro zprostředkování rozdílů a uplatňování jejich práv a závazků. Jsou to pravidla, instituce a praktiky, které omezují nebo poskytují podněty pro jednotlivce, organizace a firmy. Governance tedy zahrnuje sociální, politickou a ekonomickou dimenzi a funguje na všech úrovních lidské interakce – domácnosti, vesnice, municipality, národa, regionu a globální úrovni. V materiálu OECD (OECD DAC, 1995) koncept governance ukazuje užívání politické moci a uplatňování kontroly ve společnosti v souvislosti se správou sociálních a ekonomických zdrojů. Tato široká definice zahrnuje roli veřejných orgánů, které vytvářejí prostředí pro fungování ekonomických subjektů a determinaci distribuce užítku stejně jako původ vztahu mezi vládnoucím a ovládaným. Podrobnější vysvětlení přináší Vyšňáková (2005).

moc. Podle této definice jsou zkoumány tři základní oblasti, které sledují procesy, jimiž jsou vlády vybírány, kontrolovány a obměňovány; schopnost vlády efektivně formulovat a realizovat přiměřené politiky a nakonec respekt občanů a stav institucí, které řídí ekonomické a sociální interakce mezi nimi. Tyto základní oblasti jsou pak naplněny dvojicemi ukazatelů.

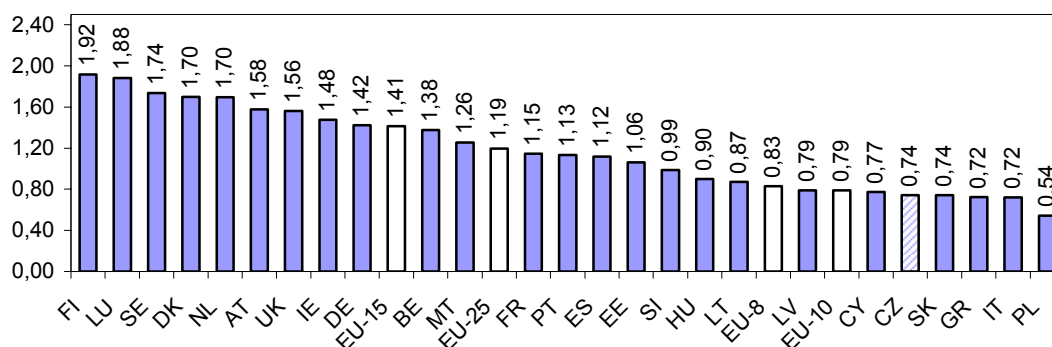
Kvalita politických procesů je vyjádřena ukazatelem **demokracie**, který posuzuje kvalitu politických, občanských a lidských práv a mechanismu politických procesů. Tento ukazatel také odráží nezávislost médií. Ukazatel **politické nestability a používání násilí** odráží možnost destabilizace vládní moci a pravděpodobnost svržení ústavními prostředky nebo násilím včetně možnosti terorismu. Zároveň také ukazuje, zda změny vlády mají důsledek nejen na kontinuitu politik, ale také zda nepodkopávají schopnost občanů mírovou cestou vybírat a obměňovat vládu a politiky.

Druhá dvojice ukazatelů odráží schopnost vlády formulovat a realizovat vhodné politiky. **Efektivita vlády** se zabývá nejen efektivitou a kredibilitou vládních politik, ale také odráží výkonnost administrativního aparátu, jeho nezávislost na politických tlacích nebo kvalitu služeb veřejného sektoru. Ukazatel **regulačního břemene** ukazuje užívání základních tržně nekonformních politik (cenová kontrola, nevhodná regulace bank) a zkoumá jejich dopad na domácí i zahraniční investory.

Třetí dvojice ukazuje kvalitu institucionálních interakcí. Ochota subjektů podřídit se zákonům, efektivnost a předvídatelnost soudnictví, ochrana vlastnických práv, kvalita vymáhání smluv, fungování policie či také pravděpodobnost násilné a nenásilné kriminality tvoří ukazatel **právního řádu**. Ukazatel **kontroly korupce** ukazuje do jaké míry je vnímáno, že je veřejná moc užívána k získání soukromého užítku a to jak v případě velké (politické) a malé (byrokratické) korupce, tak v případě možnosti ovlivňovat přijímané politiky a zákony označované termínem ovládnutí státu.

Souhrnný index kvality správy, který používáme při hodnocení celkové kvality správy v jednotlivých zemích či skupinách zemí, je konstruován na základě výše zmíněných šesti ukazatelů jako aritmetický průměr. Obrázek 1 řadí jednotlivé země podle výše souhrnného indexu kvality správy a ukazuje jejich postavení v celém spektru zemí EU-25.

Obrázek 1: Souhrnný index kvality správy (rok 2004)

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

Z obrázku vyplývá, že v rámci EU-25 neexistuje země, u které by hodnota souhrnného indexu kvality správy byla v intervalu -2,5 až +2,5 záporná, ovšem žádná ze zemí nedosahuje souhrnné hodnoty 2. Srovnání jednotlivých zemí a jejich rozdělení ukazují čtyři vložené průměry (EU-25,

EU-15, EU-10, EU-8)⁵: průměr EU-15 je nad průměrem EU-10, což znamená, že přijetí nových členských zemí do Evropské unie v roce 2004 snížilo celkovou kvalitu správy v souboru zemí EU-25. Vložené průměry umožňují rozdělit země do několika skupin, z nichž zejména krajní polohy mají jak vypovídací, tak zvláště u první skupiny i inspirativní charakter.

Nad průměrem EU-15 je skupina zemí, u nichž je možno hodnotit souhrnnou kvalitu správy nejen jako nadprůměrnou, ale zároveň je možno považovat je za určité vzory institucionálního uspořádání i pro ostatní státy. Do této skupiny patří především skandinávské země (Finsko, Dánsko a Švédsko), dále Lucembursko, Nizozemsko, Rakousko, Velká Británie, Německo a Irsko. Druhá skupina zemí se pohybuje v hodnocení mezi průměry EU-15 a EU-10. Pozoruhodná je ovšem skupina třetí, kde hodnocené země jsou pod průměrem EU-10 a do které patří Kypr, Česká republika, Slovensko, Řecko, Itálie a Polsko, z čehož můžeme zformulovat konstatování, že úroveň kvality správy je v těchto zemích nedostatečná s možnými dopady na výkonnost ekonomiky a na potřebu změny hospodářské politiky. Postavení České republiky v této skupině zemí je varovným signálem, důrazným apelem a podnětem ke změnám.

Na obrázku 1 je zachyceno hodnocení situace z roku 2004. Vzhledem k tomu, že projekt Governance Matters trvá již od roku 1996, je možno sestavit i základní trendy vývoje tohoto agregovaného ukazatele (všechny údaje za jednotlivé země viz příloha). Tabulka 1 zahrnuje vývoj agregátů souhrnného ukazatele kvality správy za jednotlivé skupiny zemí a za Českou republiku.

Tabulka 1: Souhrnný ukazatel šesti ukazatelů kvality správy

	1996	1998	2000	2002	2004
EU-25	1,14	1,20	1,20	1,25	1,20
EU-15	1,49	1,53	1,51	1,52	1,42
EU-10	0,62	0,71	0,73	0,85	0,86
EU-8	0,57	0,63	0,69	0,81	0,81
Česká republika	0,88	0,76	0,70	0,81	0,74

Poznámka: Nevážené průměry hodnot za jednotlivé země.

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

Hodnocení začneme pohledem na vývoj kvality správy a jejím srovnáním mezi zeměmi EU-15 a EU-10. Zatímco ve vývoji v EU-10 je patrný trend postupného zlepšování kvality správy mezi léty 1996-2004, trend v EU-15 se mění mezi roky 2002 a 2004 k horšímu a to velmi výrazně, prakticky pod úroveň roku 1996. To vytváří příznivou situaci pro možné přizpůsobení nových členských zemí, nicméně mezera je ještě příliš veliká, ale zmenšila se přibližně o jednu čtvrtinu (z 0,87 na 0,56). Tento směr se potom souhrnně projevuje i ve vývoji ukazatele v EU-25. Trend vývoje souhrnného indexu v České republice nejlépe dokumentuje srovnání vývoje mezi ČR a EU-8. V roce 2004 je totiž poprvé hodnocení ČR nižší než hodnocení EU-8. Dá se říci, že Česká republika je v oblasti kvality správy v roce 2004 poprvé hodnocena hůře než je průměr EU-8 a náskok před ostatními transformujícími se ekonomikami, který měla v roce 1996, promrhala. Z tohoto pohledu je naše situace ještě varovnější než pouhé srovnání z hodnocení roku 2004.

V dalším textu se v první řadě zaměříme na hodnoty a vývoj jednotlivých konkrétních ukazatelů kvality správy demokracie (GM 1), politické stability (GM 2), výkonnosti vlády (GM 3), regu-

⁵ EU-25 zahrnuje všechny země EU po přijetí deseti nových členů v květnu 2004, EU-15 reprezentuje Evropskou unii do tohoto data. EU-10 zahrnuje nové členské země a EU-8 nové členské země bez Malty a Kypru.

lační kvality (GM 4), kvality právního řádu (GM 5) a korupce (GM 6). Každému ukazateli bude věnována samostatná kapitola, v jejímž rámci se pokusíme nejen analyzovat jednotlivé detailnější údaje, ale chceme přinést další, vývoj upřesňující či doplňující údaje, popřípadě jiné, a to jak souhlasné, tak i rozporné pohledy, jež se objevují v literatuře věnované těmto tématům.

Vývoj jednotlivých ukazatelů v letech 1998⁶ až 2004 přináší zajímavé srovnání ve skupinách zemí EU-15 a EU-10. Tabulka 2 ukazuje jejich vývoj včetně srovnání s vývojem v České republice.

Tabulka 2: Ukazatele kvality správy

	GM 1		GM 2		GM 3		GM 4		GM 5		GM 6	
	1998	2004	1998	2004	1998	2004	1998	2004	1998	2004	1998	2004
EU-15	1,33	1,32	1,24	1,00	1,77	1,56	1,23	1,40	1,66	1,52	1,93	1,73
EU-10	0,95	1,09	0,90	0,82	0,62	0,78	0,75	1,12	0,54	0,75	0,48	0,59
ČR	1,14	1,03	0,97	0,84	0,72	0,63	0,78	0,97	0,62	0,69	0,35	0,30

Poznámka: Nevážené průměry hodnot za jednotlivé země.

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

V tabulce 1 zmiňovaný propad souhrnného ukazatele kvality správy pro EU-15 je způsoben následujícími změnami. Kvalita demokracie (GM 1) se téměř nezměnila, změnila se ovšem politická stabilita (GM 2) směrem k horšímu. Ke zhoršení došlo i u dalších dílčích ukazatelů a to u kvality právního řádu (GM 5) a u výskytu korupčního jednání (GM 6). A tak jedinou pozitivní změnou je zmírnění regulačního břemene (GM 4), což v celkovém souhrnu ukazuje na již výše zmíněné zhoršené hodnocení celé EU-15. Naproti tomu se situace v nových členských zemích od EU-15 výrazně liší. V této skupině zemí se hodnocení s výjimkou politické stability výrazně zlepšilo ve všech sledovaných oblastech. Situace v České republice s vývojem v EU-10 příliš nekorresponduje.

Česká republika byla podle projektu Governance Matters v roce 2004 oproti roku 1998 zemí méně demokratickou, méně politicky stabilní s méně výkonnou vládou, zemí, která se úspěšně vypořádává s regulační zátěží a mírně zvyšující se kvalitou právního řádu. Zdaleka nejvýznamnější problém, na který analýzy Světové banky poukazují, je problém korupce. Korupční prostředí v ČR je v používaném intervalu hodnocení -2,5 až +2,5 hodnoceno nejnižší bodovou hodnotou ze všech ukazatelů a navíc se od posledního šetření v roce 2002 do roku 2004 ještě zhoršilo. Vývoj v jednotlivých oblastech v ČR v letech 1998 až 2004 dokumentuje tabulka 3.

Tabulka 3: Vývoj složek souhrnného indexu kvality správy pro ČR

	1998	2000	2002	2004
GM 1 demokracie	1,14	0,99	0,90	1,03
GM 2 politická stabilita	0,97	0,84	1,07	0,84
GM 3 výkonnost vlády (efektivita)	0,72	0,70	0,72	0,63
GM 4 regulační kvalita	0,78	0,67	1,12	0,97
GM 5 kvalita právního řádu	0,62	0,59	0,69	0,69
GM 6 korupce	0,35	0,40	0,36	0,30

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

⁶ Rok 1998 je použit proto, že údaje za rok prvního šetření (1996) byly zpětně revidovány podle měnící se metody a nepokládáme je za plně srovnatelné.

Pro Českou republiku je možno z výše uvedeného udělat jeden dílčí poměrně nelichotivý závěr: ČR se chová jako stabilní demokracie, i když jí v porovnání s většinou zemí EU-15 není a ve srovnání se zeměmi EU-8 se jeví jako země s nejmenším pozitivním posunem v hodnocených oblastech.

Pro další doplňující údaje a ukazatele existuje ještě celá řada alternativních zdrojů a indexů. Tabulka 4 ukazuje hlavní doplňkové ukazatele, které byly použity ve Workina Paperu CES VŠEM č. 13 a které jen doplňují a potvrzují celkový pohled na institucionální kvalitu hodnocenou Světovou bankou v projektu Governance Matters.

Tabulka 4: Doplňkové ukazatele kvality správy

	Doplňkový ukazatel
GM 1 demokracie	Index ekonomické svobody Fraser Institute (FI) a index ekonomické svobody Heritage Foundation (HF)
GM 2 politická stabilita	Indexy politického rizika (Howell, L.D.: <i>Handbook of Country and Political Risk Analysis</i> , 2001)
GM 3 výkonnost vlády (efektivita)	Indexy hodnotící plýtvání veřejnými zdroji, transparentnost rozhodování a adaptabilitu vlády (WEF)
GM 4 regulační kvalita	Indexy hodnotící cenovou regulaci, regulaci na trhu práce a regulaci finančních institucí, indexy regulace omezující svobodu podle Fraser Institute (IMD)
GM 5 kvalita právního řádu	Composite Country Law Index (EBRD) indexy hodnotící právní kvalitu (IMD), nezávislost soudů a vlastnická práva (WEF)
GM 6 korupce	Index vnímání korupce, Globální barometr korupce (Transparency International)

Pramen: Fraser Institute (FI), Heritage Foundation (HF), Political Risk Service Group (PRSG), World Economic Forum (WEF), International Institute for Management Development (IMD), European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), Transparency International (TI).

V dalším textu se budeme zabývat v samostatných kapitolách jednotlivými složkami kvality správy podle konceptu Governance Matters.

3.2 Celkové srovnání

Celkové srovnání se zaměřuje na dva základní pohledy. Tím prvním je průběh procesu dohánění (přizpůsobování) zemí EU-10 k EU-15, vyjádřený rozdíly v hodnocení jednotlivých institucionálních charakteristik. Tyto rozdíly jsou souhrnně uvedeny v tabulce 5. Druhým pohledem je změna hodnocení České republiky mezi lety 1998 a 2004, která zachycuje dynamiku institucionálních změn zachycených na obrázku 2.

Tabulka ukazuje rychlost dohánění a rozdíly mezi ukazateli zemí EU-10 a EU-15. Nejmenší rozdíly se vyskytují zejména u politické stability, menší u demokracie a regulační zátěže. V těchto oblastech probíhá proces přizpůsobování relativně úspěšně, země EU-10 jsou demokratické a politicky stabilní. V případě regulační zátěže je problém v tom, že v porovnání s ostatními ekonomicky vyspělými zeměmi (např. USA, Japonsko) je Evropská unie mnohem více zatížena různými druhy regulací, ukazatel však hodnotí nikoliv rozsah, ale kvalitu regulací a pro státy EU-10 je mezera spíše ukazatelem promarněné příležitosti transformačních procesů. Výrazné rozdíly, ať

již počáteční nebo konečné, jsou u efektivitu vlády a právního řádu. Ukazuje se, že předpoklad poměrně rychlého přizpůsobení právního řádu v důsledku nutné harmonizace právních norem zemí EU-10 před jejich vstupem do EU se nesplnil. Pro tuto institucionální charakteristiku tak platí, stejně jako pro efektivitu vládnutí, že časový horizont⁷ takto závažných institucionálních změn je spíše střednědobějšího charakteru. Nejvhůře hodnoceným ukazatelem je kontrola korupce. Pro země EU-10 představuje závažný problém a jeho řešení vyžaduje permanentní, dlouhodobý a zejména systémový přístup.

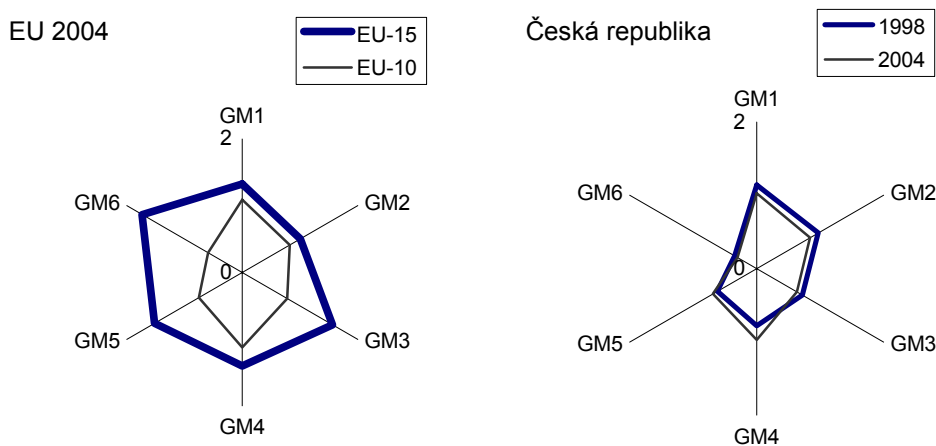
Tabulka 5: Rozdíly mezi ukazateli kvality správy mezi EU-15 a EU-10

	1998	2000	2002	2004
Demokracie	- 0,38	- 0,28	- 0,39	- 0,23
Politická stabilita	- 0,34	- 0,50	- 0,13	- 0,18
Efektivita vlády	- 1,15	- 0,98	- 0,95	- 0,78
Regulační zátěž	- 0,48	- 0,62	- 0,55	- 0,28
Právní řád	- 1,12	- 1,06	- 0,86	- 0,77
Kontrola korupce	- 1,45	- 1,25	- 1,18	- 1,13

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

Průběh procesu dohánění (přizpůsobování) České republiky ukazuje na velmi malou dynamiku institucionálních změn ve sledovaném období. Na jedné straně je to způsobeno uskutečněním základních demokratických a politických změn před rokem 1998, na druhé straně to u dalších charakteristik nutně vede k závěru, že Česká republika není zemí, která by se výrazně rychle dokázala přizpůsobit v oblasti zvyšování institucionální kvality.

Obrázek 2: Ukazatele kvality správy GM 1 – GM 6

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

4. Dynamika institucionálních změn – mezinárodní srovnání

V této kapitole použitý přístup ke zkoumání dynamiky institucionálních změn vychází z teoretického konceptu komparativní institucionální ekonomie, zejména z členění na pět typů uspořádání kapitalistické společnosti (viz Amable, 2003):

⁷ Podrobněji jsme se těmito vztahy zabývali v našich statích (viz Vymětal, Žák, 2005a,b).

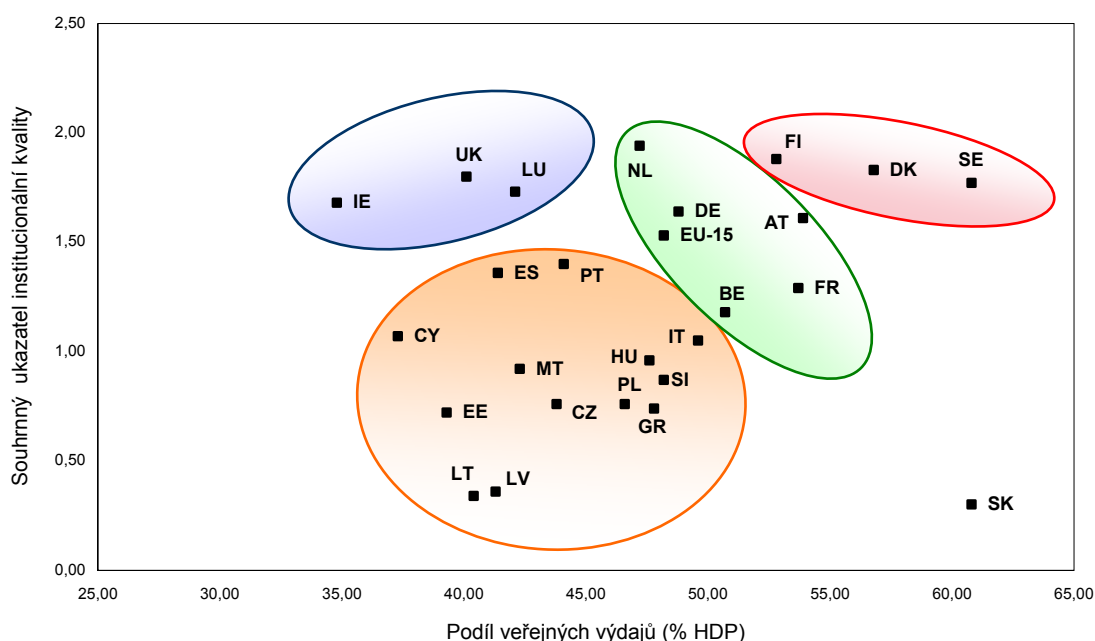
- tržní ekonomiky anglo-saského typu;
- sociálně demokratické ekonomiky;
- asijský model kapitalismu;
- evropský kontinentální kapitalismus;
- jihoevropský kapitalismus.

Dynamika institucionálních změn je vyjádřena změnou souhrnného ukazatele institucionální kvality mezi roky 1998 a 2004 a změnou v podílu veřejných výdajů na HDP ve stejném období. Podíl veřejných výdajů na HDP byl použit jako ukazatel charakterizující míru zasahování státu a s ní související institucionální náročnost. U zemí EU-15 je tato dynamika minimální a jejich výchozí data dovolují začlenění jednotlivých zemí k výše zmíněným modelům. Co se týče nových členských zemí EU, lze v letech 1998 až 2004 vidět velmi rozdílné tendence dynamiky institucionálních změn vedoucí k pohybu (přesunu) mezi jednotlivými typy uspořádání kapitalistické ekonomiky.

4.1 Struktura členských zemí EU

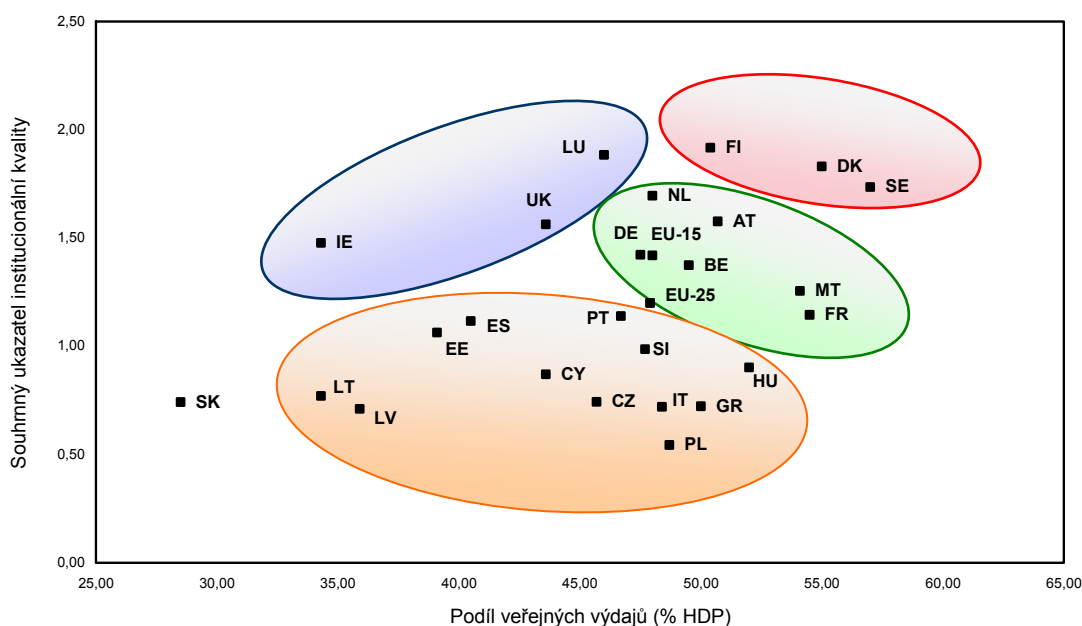
Následující grafy ukazují postavení jednotlivých zemí v zobrazení, kde na ose x je podíl veřejných výdajů v procentech z hrubého domácího produktu⁸ (data jsou obsažena v příloze 1) a na ose y souhrnný ukazatel institucionální kvality (obrázek 3 uvádí rok 1998, obrázek 4 rok 2004.)

Obrázek 3: Vztah mezi ukazatelem institucionální kvality a podílem veřejných výdajů na HDP v roce 1998

⁸ Procentní podíl vládních výdajů na HDP chápeme jako ukazatel odrážející míru zasahování státu a státních institucí do ekonomického vývoje, který vymezuje možnosti konkrétních hospodářských politik.

Obrázek 4: Vztah mezi ukazatelem institucionální kvality a podílem veřejných výdajů na HDP v roce 2004

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

V obou grafech můžeme vymezit jednotlivé skupiny zemí EU-15 podle odlišných typů kapitalismu, neboť jejich postavení se v časovém období 1998-2004 nemění nebo jen nevýrazně. Z toho vychází následující přiřazení jednotlivých zemí EU-15 do čtyř typů (skupin) kapitalismu ve smyslu dělení, které použil Amable (2003):

- tržní ekonomiky (anglo-saský model) – Irsko, Lucembursko a Velká Británie;
- sociálně demokratické ekonomiky – Dánsko, Finsko a Švédsko;
- evropský kontinentální kapitalismus – Belgie, Francie, Německo, Nizozemsko a Rakousko;
- jihoevropský (středomořský) kapitalismus – Itálie, Portugalsko, Řecko a Španělsko.

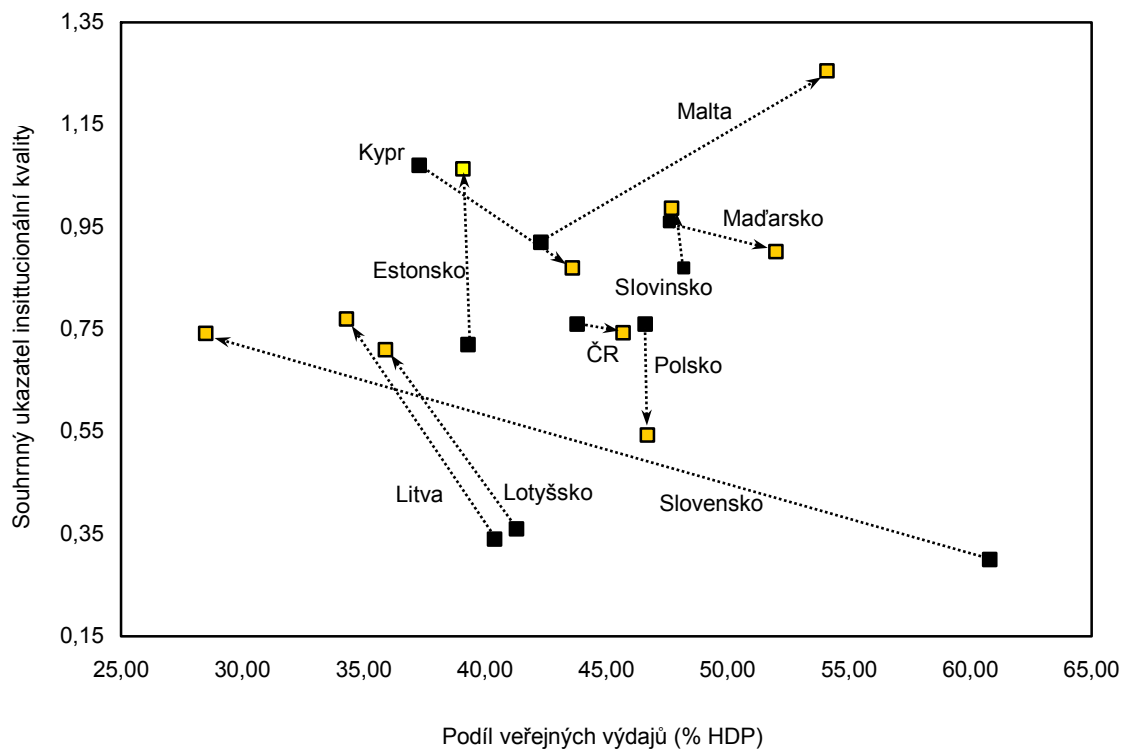
Státy EU-10 nejsou do těchto skupin přiřazovány, jejich postavení je chápáno, vzhledem k přizpůsobovacím procesům, jako přechodné. Změny v tomto postavení jsou chápány jako institucionální změny, které můžeme charakterizovat z hlediska jednak změny jako takové a jednak její velikosti. Nazýváme to dynamikou institucionálních změn (viz obrázek 5).

Obrázek 5 spojuje postavení jednotlivých zemí EU-10 v roce 1998 a 2004, šipky ukazují směr a délka čáry do jisté míry dynamiku institucionálních změn. Z hodnocení směru a velikosti institucionálních změn v zemích EU-10 v letech 1998-2004 můžeme vysledovat následující trendy:

- celkem šest nově přistoupivších zemí vykazuje výraznou dynamiku institucionálních změn měřenou souhrnným ukazatelem institucionální kvality, tj. podílem veřejných výdajů na HDP. Jde zejména o Slovensko a pobaltské státy (v dalším textu skupina A ze zemí EU-8), které jednoznačně směřují do modelu anglo-saského kapitalismu. Dále je to Kypr, směřující spíše z anglosaského typu do typu středoevropského a Malta mířící v oblasti institucionálního hodnocení k sociálně demokratickému systému severského typu;

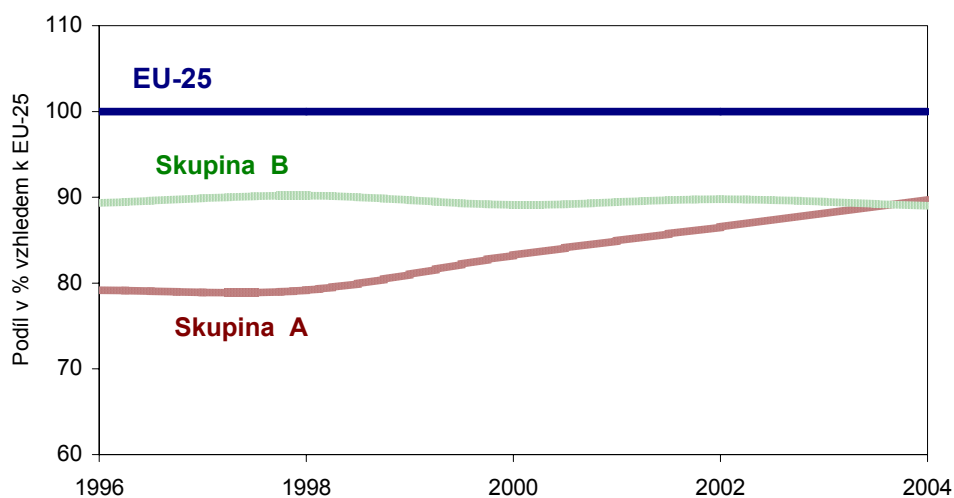
- dynamika institucionálních změn u ostatních čtyř zemí, České republiky, Maďarska, Polska a Slovinska (v dalším textu označené jako skupina B), ukazuje na malé a zanedbatelné pohyby, směřující spíše k středomořskému kapitalismu;
- Česká republika ve sledovaném období nedoznala ve sledovaných ukazatelích výrazných institucionálních změn.

Obrázek 5: Dynamika institucionálních změn EU-10 v období 1998-2004

Poznámka: Malta a Slovinsko rok 2000.
 Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

Obrázek 6: Souhrnný ukazatel institucionální kvality EU-8 vzhledem k EU-25

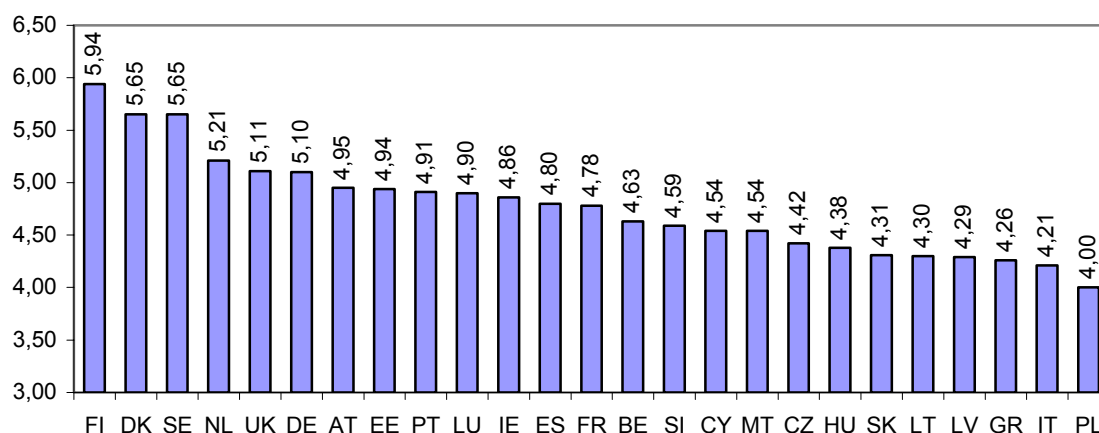

Konvergenci skupin zemí EU-8 k EU-25 v jednotlivých složkách institucionální kvality v letech 1996-2004 znázorňují obrázky v příloze 2.

4.2 Dynamika změn a konkurenceschopnost

Dynamika institucionálních změn zemí EU-8 ukazující na směr institucionálního přizpůsobování zemím EU-15 a jejich směřování k rozdílným modelům kapitalismu odráží souhrnně reformní úsilí těchto zemí. Nakolik jsou tyto modely úspěšné vzhledem ke konkurenceschopnosti, se pokusíme zformovat na základě hodnocení zemí, které provádí Světové ekonomické fórum a publikuje v Growth Competitiveness Index (GCI). Údaje za jednotlivé země a za rok 2005, utříděné a zprůměrované podle jednotlivých, výše zmíněných evropských typů kapitalismu, vykazují následující hodnoty (viz obrázek 7).

Obrázek 7: Průměrná hodnota GCI v roce 2005

Pramen: Competitiveness Index Rating (2005), vlastní úprava.

V tabulce 6 jsou tyto hodnoty zprůměrnovány pro skupiny zemí EU-15 ve čtyřech, výše uvedených typech evropského kapitalismu a jsou seřazeny podle výše průměrného indexu konkurenceschopnosti. Tato tabulka ukazuje poměrně velký náskok v konkurenceschopnosti severovýchodních, sociálně demokratických ekonomik a výraznější negativní odstup zemí středomořského kapitalismu.

Tabulka 6: Průměrná hodnota GCI v roce 2005 podle typů kapitalismu

	Průměrné GCI za skupinu zemí
Sociálně demokratické ekonomiky	5,75
Tržní ekonomiky	4,96
Evropský kontinentální kapitalismus	4,93
Jihoevropský kapitalismus	4,55

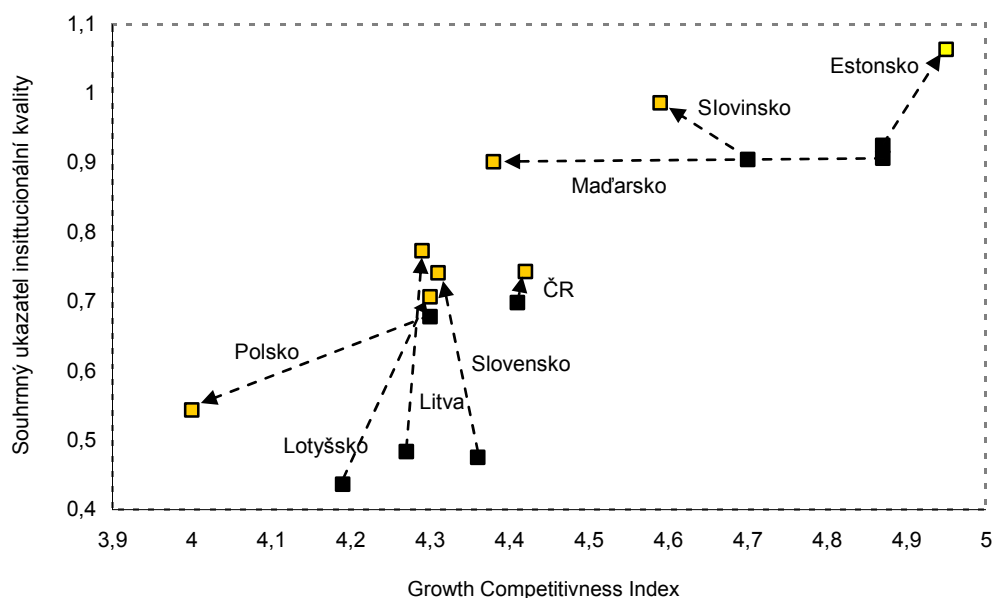
Poznámka: Skupiny jsou řazeny sestupně podle úspěšnosti.

Pramen: Competitiveness Index Rating (2005), vlastní úprava.

Co se týče zemí EU-8, pak následující obrázek 8 kombinuje dynamiku institucionálních změn v letech 1996 – 2004 a dynamiku konkurenceschopnosti mezi lety 2000 a 2004. I zde je možné pracovat s rozdělením zemí EU-8 na výše uvedené skupiny. Ve skupině A došlo u Estonska, Lotyšska a Litvy souběžně se zvyšováním institucionální kvality i k nárůstu konkurence-

schopnosti, u zemí skupiny B naopak k jejímu výraznému poklesu. Výjimkou jsou u skupiny A Slovensko a u skupiny B Česká republika. Konkurenceschopnost Slovenska se mírně zhoršila, v porovnání s propadem zemí skupiny B však nejde o pokles významný. Hodnocení České republiky zůstává stále stejné - strnulé.

Obrázek 8: Dynamika institucionálních změn EU-8 a konkurenceschopnost 2000-2004

5. Závěr

Z analýzy institucionální kvality zemí Evropské unie, prováděné převážně z materiálů Světové banky (Governance Matters), a ze srovnání různých skupin členských zemí (EU-15, EU-10, EU-8) s Českou republikou vyplývá, že institucionální prostředí České republiky na jedné straně nedosahuje ani kvality průměru zemí EU-15, na druhé straně ani neukazuje výrazné tendence ke kvalitativním změnám ve sledovaném období. Ve skupině sledovaných ukazatelů nemá ČR výrazné problémy v uplatňování demokracie a je zemí politicky relativně stabilní. Problematičtější je už naše situace v hodnocení efektivnosti vládnutí a v kvalitě regulace, kde naše zaostávání a zejména strnulost v procesu institucionálního přizpůsobení signalizují téměř jednoznačně nutnost institucionálních změn. Co se týče zbývajících institucionálních charakteristik, je nejhůře hodnocenou institucionální charakteristikou v ČR kvalita právního prostředí. Žádoucí náprava v této oblasti, spočívající zejména v posílení nezávislosti soudů, zvýšení kvality nové legislativy a zvýšení vymahatelnosti práva, by měla přinést výrazné zlepšení institucionálního prostředí. Týká se to i poslední hodnocené oblasti – boje proti korupci. Česká republika je totiž zemí s dlouhodobě vysokou mírou korupce, dokonce takovou, která je označována jako korupce vymykající se kontrole. Dlouhodobé trvání tohoto jevu má nejen výrazný dopad do ekonomiky, ale zprostředkovaně i na celkové sociální klima v české společnosti. Největší problémy korupčního prostředí jsou v oblasti veřejných fondů a v politických rozhodováních. Jakkoliv výsledky všech zpracovaných šetření mají převážně charakter měkkých dat a je třeba je jako takové vnímat, jedno je jisté: při obecné shodě o vlivu institucionálního prostředí na výkonnost ekonomiky a její konkurenceschopnost stojí před českou společností výrazná výzva o nezbytné kultivaci institucionálního prostředí.

Z pohledu komparativní institucionální ekonomie existují různé typy kapitalistické společnosti. Na země Evropské unie je možné aplikovat následující rozdělení: tržní ekonomiky anglosaského typu, sociálně demokratické ekonomiky, evropský kontinentální kapitalismus a jihoevropský kapitalismus. Provedená analýza kvality správy zemí EU-25 potvrzuje oprávněnost možného dělení na odlišné typy kapitalismu i v oblasti institucionální kvality. Vývoj institucionálních charakteristik zemí EU-15, který je poměrně stabilní, dlouhodobě přiřazuje jednotlivé země k jednotlivým typům. Výrazné institucionální změny je však možno sledovat u některých zemí EU-10, kde dynamika institucionálních změn podstatně ovlivňuje jejich zařazení k výše uvedeným typům.

Jednotlivé typy kapitalismu mají rozdílnou konkurenceschopnost měřenou indexem konkurenceschopnosti Světového ekonomického fóra. Dynamika institucionálních změn zemí EU-10 vede k pohybu většiny těchto zemí mezi jednotlivými typy kapitalismu a tím i k přechodu na rozdílné podmínky pro konkurenceschopnost. Česká republika ve sledovaném období neprošla výraznou institucionální změnou a je možno ji z hlediska institucionální kvality přiřadit k zemím jihoevropského kapitalismu s nejmenší mírou konkurenceschopnosti.

Literatura

- Acemoglu, D. *The Form of Property Rights: Oligarchic vs. Democratic Societies*. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2003 (NBER Working Paper No. 10037). Dostupné na <http://www.nber.org/papers/w10037>.
- Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. *Institutions as the Fundamental Cause of Long-run Growth*. CEDE, 2004, č. 33. Dostupné na <http://www.nber.org/papers/W10481>.
- Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. *The Rise of Europe: Atlantic Trade, Institutional Change and Economic Growth*. 2002. Dostupné na <http://www.nber.org/papers/W9378>.
- Acemoglu, D., Johnson, S. *Unbundling Institutions*. Cambridge, MA: MIT 2003. Dostupné na <http://papers.nber.org/papers/w9934.pdf>.
- Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. *The Colonial Origins of Comparative Development at Empirical Investigation*. *American Economic Review*, 2000, str. 1369-1401.
- Alston, L. J., Eggertsson, T., North, D. C. (eds.) *Empirical Studies in Institutional Change*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. ISBN 0521557437.
- Amable, B. *Diversity of Modern Capitalism*. Oxford: Oxford University Press, 2003. ISBN 0-19-926113-X (hbk)
- Aron, J. *Growth and Institutions: A Review of the Evidence*. *World Bank Observer*, 2000, č. 1, str. 99-135. Dostupné na http://www.worldbank.org/research/journals/wbro/obsfeb00/Article_6.pdf.
- Assaad, R. *Formal and Informal Institutions in the Labor Market, with Applications to the Construction Sector in Egypt*. *World Development*, 1993, č. 6, str. 925-939.
- Atieno, R. *Formal and Informal Institutions' Lending Policies and Access to Credit by Small-scale Enterprises in Kenya: An Empirical Assessment*. Nairobi: African Economic Research Consortium, 2001 (AERC Research Paper No. 111).
- Avdagic, S. *Accounting for Variations in Trade Union Effectiveness: State-Labor Relations in East Central Europe*. Köln am Rhein: Max Planck Institute for the Study of Societies, 2003 (Working Paper No. 6). Dostupné na http://www.mpi-fg-koeln.mpg.de/pu/mpifg_dp/dp03-6.pdf.
- Ayal, E. B., Karras, G. *Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study*. *Journal of Developing Areas*, 1998, č. 3, str. 327-338.
- Baccaro, L. *What is Alive and What is Dead in the Theory of Corporatism*. *British Journal of Industrial Relations*, 2003, č. 4, str. 683-706. Dostupné na <http://www.ilo.org/public/english/bureau/inst/download/dp14302.pdf>.
- Barro, R. *Economic Growth in a Cross Section of Countries*. *Quarterly Journal of Economics*, 1991, str. 407-444.

Beck, T., Clarke, G., Groff, P., Keefer, P., Walsh, P. *New Tools and New Tests in Comparative Political Economy: The Database of Political Institutions*. Washington, D.C.: World Bank, 2004. Dostupné na <http://econ.worldbank.org/docs/1037.pdf>.

Beck, T., Laeven, L. *Institution Building and Growth in Transition Economies*. Washington, D.C.: World Bank, 2005 (Research Policy Working Paper No. 3657). Dostupné na http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/07/06/000016406_20050706094358/Rendered/PDF/wps3657.pdf.

Becker, D. C. *Grassroots to Grassroots: Why Forrest Preservation was Rapid at Loma Alta, Ecuador*. *World Development*, 2003, č. 1, str. 163-176.

Berglöf, E., Claessens, S. *Corporate Governance and Enforcement*. Washington, D.C.: World Bank, 2004 (Working Paper No. 3409). Dostupné na http://wdsbeta.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2004/10/06/000012009_20041006152130/Rendered/PDF/wps3409.pdf.

Blanchard, O. *The Economic Future of Europe*. Cambridge, MA: NBER, 2004 (Working Paper No. 10310). Dostupné na <http://www.nber.org/papers/w10310>.

Bodner, S., Bodmer, F., Kobler, M. *Institutional Efficiency and its Determinants – the Role of Political Factors in Economic Growth*. Paris: OECD Development Centre Studies, 2004.

Bohle, D., Greskovits, B. *Capital, Labor, and the Prospects of the European Social Model in the East*. Cambridge, MA: Harvard University, 2004 (Central and Eastern Europe Working Paper No. 58). Dostupné na <http://www.ces.fas.harvard.edu/publications/Bohle.pdf>.

Djankov, S., Glaeser, E. L., La Porta, R., Lopez de Silanes, F., Shleifer, A. *The New Comparative Economics*. London: CEPR, 2003 (Discussion Paper No. 3882). Dostupné na <http://mba.tuck.dartmouth.edu/pages/faculty/rafael.laporta/publications/LaPorta%20PDF%20Papers-ALL/New%20Comparative%20Economics.pdf>.

Djankov, S., La Porta, R., Lopez de Silanes, F., Shleifer, A. *The Regulation of Entry*. 2001 (Third Draft). Dostupné na <http://rru.worldbank.org/Documents/PapersLinks/551.pdf>.

Dollar, D., Kraay, A. *Institutions, Trade and Growth*. Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy Paper 2002.

Easterly, W. *Can Institutions Resolve Ethnic Conflict*. *Economic Development and Cultural Change*, 2001, č. 49, str. 687-706, (The University of Chicago Press).

Ebbinghaus, B., Manow, P. (eds.) *Comparing Welfare Capitalism: Social Policy and Political Economy in Europe, Japan and the USA*. London: Routledge, 2001. ISBN 0415255716.

Ebbinghaus, B. *Can Path Dependence Explain Institutional Change Two Approaches Applied to Welfare State Reform*. Köln am Rhein: Max Planck Institute for the Study of Societies, 2005 (Working Paper No. 2). Dostupné na http://www.mpi-fg-koeln.mpg.de/pu/mpifg_dp/dp05-2.pdf.

EBRD. *Law in Transition 2005: Courts and Judges*. London: European Bank for Reconstruction and Development, 2005.

Engerman, S. L., Sokoloff, K. L. *Factor Endowments, Inequality, and Paths of Development among New World Economies*. Cambridge, MA: NBER, 2002 (Working Paper No. 9259). Dostupné na <http://papers.nber.org/papers/w9259.pdf>.

Estache, A., Martimort, D. *Politics, Transaction Costs, and the Design of Regulatory Institutions*. Washington, D. C.: World Bank, 1999 (Working Paper No. 2073). Dostupné na <http://info.worldbank.org/etools/docs/library/17668/wps2073.pdf>.

EUROSTAT. *The EU-15's New Economy – A Statistical Portrait*. Luxemburg: EUROSTAT, 2005. Dostupné na http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-AV-05-001/EN/KS-AV-05-001-EN.PDF.

Fagerberg, J., Knell, M., Srholec, M. *The Competitiveness of Nations*. Geneva: UNECE, 2004. Dostupné na <http://www.unece.org/ead/sem/sem2004/papers/Fagerberg.pdf>.

Fraser Institute. *The Economic Freedom of the World – 2005 Annual Report*. Fraser Institute, 2005. Dostupné na <http://www.fraserinstitute.ca/admin/books/chapterfiles/EFW2005complete.pdf#>.

Freedom House. *Freedom in the World 2005: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*. Freedom House, 2005. Dostupné na <http://www.freedomhouse.org/research/index.htm#reports>.

Glaeser, E. L., La Porta, R., Lopez de Silanes, F., Shleifer, A. *Do Institutions Cause Growth?* Cambridge, MA: Harvard University, 2004. Dostupné na <http://www.nber.org/papers/W10568>.

Glaser, E. L., Schleifer, A. The Rise of Regulatory State. Cambridge, MA: NBER, 2001 (Working Paper No. 8650). Dostupné na <http://www.nber.org/papers/w8650>.

Goldstone J. A., Gurr, T. R., Harff, B., Levy, M. A., Marshall, M. G., Bates, R. H., Epstein, D. L., Kahl, C. H., Surko, P. T., Ulfelder, J. C., Unger, A. N. State Failure Task Force Report: Phase III Findings. Maryland: Center for International Development and Conflict Management, University of Maryland, 2000. Dostupné na <http://www.cidcm.umd.edu/inscr/stfail/SFTF%20Phase%20III%20Report%20Final.pdf>.

Gordon, R. J. Two Centuries of Economic Growth: Europe Chasing the American Frontier. Cambridge, MA: NBER, 2002 (Working Paper No. 10662). Dostupné na <http://www.nber.org/papers/w10662.pdf>.

Gupta, S., Leruth, L., De Mello, L., Chakravarti, S. Transition Economies: How Appropriate is the Size and Scope of Government? Washington, D.C.: IMF 2001 (working paper č. 55). Dostupné na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2001/wp0155.pdf>.

Hellman, J., Kaufmann, D. The Inequality of Influence. Washington, D. C.: World Bank, 2002 (preliminary draft). Dostupné na http://info.worldbank.org/etools/docs/library/17354/inequality_influence.pdf.

Hellwig, M. Optimal Income Taxation, Public-Goods Provision and Public-Sector Pricing: A Contribution to the Foundations of Public Economics. Mannheim, Sander Forschungsbereich 504, 2004 (Working Paper No. 04-42). Dostupné na http://www.mpp-rdg.mpg.de/pdf_dat/2004_14online.pdf.

Heritage Foundation Index of Economic Freedom. Heritage Foundation, 2005. Dostupné na <http://www.heritage.org/research/features/index/>.

House, J. D., McGrath, K. Innovative Governance and Development in the New Ireland: Social Partnership and the Integrate Approach. *Governance*, 2004, č. 1, str. 29-58. Dostupné na <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.0952-1895.2004.00236.x>.

Howell, L. D. (ed) *Handbook of Country and Political Risk Analysis*. New York: The PRS Group. Inc., 2001. ISBN 1-931077-01-0.

IMD. World Competitiveness Yearbook 2004. International Institute for Management and Development, 2004.

Jarmuzek, M. Are the EU New Members States Fiscally Sustainable? An Empirical Analysis. University College London, Centre for the Study of Economic and Social Change in Europe, 2005 (Working Paper No. 51). Dostupné na http://www.ssees.ac.uk/publications/working_papers/wp51.pdf.

Jiráková, E. Vybrané přístupy k hodnocení míry korupce. Praha: CES VŠEM, 2005 (Pracovní sešity CES VŠEM 9/2005).

Jütting, J. Institutions and Development: A Critical Review. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development, 2003 (Working Paper No. 210). Dostupné na <http://www.oecd.org/dataoecd/19/63/4536968.pdf>.

Kadeřábková, A. a kol. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2005*. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-86131-64-5.

Karkkainen, B., Fung, A., Sabel, C. F. After Backyard Environmentalism: Toward a Performance-Based Regime of Environmental Regulation. *American Behavioral Scientist*, 1999, č. 4, str. 692-711. Dostupné na <http://bostonreview.net/BR24.5/sabel.html>.

Kaufmann, D., Kraay, A., Mastruzzi, M. Governance Matters III: Governance Indicators for 1996-2002. Washington, D.C.: World Bank, 2003 (Policy Research Working Paper No. 3630).

Kaufmann, D., Kraay, A., Mastruzzi, M. Governance Matters IV: Governance Indicators for 1996-2004. Washington, D.C.: World Bank, 2005 (Policy Research Working Paper No. 3630).

Keefer, P. Democratization and Clientelism: Why Are Young Democracies Badly Governed? Washington, D.C.: World Bank, 2005 (Policy Research Working Paper No. 3594). Dostupné na <http://cniss.wustl.edu/workshoppapers/keeferdemocracies.pdf>.

Klapper, L. F., Love, I. Corporate Governance, Investor Protection, and Performance in Emerging Markets. Washington, D.C.: World Bank, 2002 (Working Paper No. 2818). Dostupné na http://wdsbeta.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2002/05/03/000094946_02041804272577/Rendered/PDF/multi0page.pdf.

Klapper, L., Laeven, L., Rajan, R. Business Environment and Firm Entry: Evidence from International Data. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2004 (Working Paper No. 10380). Dostupné na <http://www.nber.org/papers/w10380>.

Kočenda, E. Macroeconomic Convergence in Transition Economies. *Journal of Comparative Economics*, 2001, č. 32, str. 1-23.

Kočenda, E. Pilgrims to the Eurozone: How Far, How Fast? Prague: CERGE-EI (Working Paper No. 279).

Knack, S., Kiefer, P. Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures. *Blackwell Publishing: Economics and Politics*, 1995, č. 3, str. 207-227.

Knell, M., Srholec, M. Emerging Varieties of Capitalism in Central and Eastern Europe. Materiál z konference *Varieties of Capitalism in Post-communist Countries*. University of Paisley, 23-24. září 2005.

Knill, C., Lehmkuhl, D. Private Actors and the State: Internationalization and Changing Patterns of Governance. *Governance*, 2000, č. 1, str. 41-63.

Kutan, A., Yigit, T. Nominal and Real Stochastic Convergence of Transition Economies. *Journal of Comparative Economics*, 2004, č. 32, str. 23-36.

La Porta, R., Lopez de Silanes, F., Shleifer, A., Vishny, R. The Duality of Government. Cambridge, MA: Harvard Institute of Economic Research, 1998 (Working Paper No. 1847). Dostupné na (<http://post.economics.harvard.edu/faculty/shleifer/papers/qualgov.pdf>).

Loayza, N. V., Soto, R. On the Measurement of Market-Oriented Reforms. Washington, D. C.: World Bank, 2004 (Working Paper No. 3371). Dostupné na http://wdsbeta.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2004/08/31/000009486_20040831084946/Rendered/PDF/wps3371MARKET.pdf.

Moers, L. Institutions, Economic Performance and Transition. Amsterdam: Tinbergen Institute, 2002. Dostupné na <http://www.lucmoers.org/thesisfinal.PDF>.

Nelson, R., Sampat, B. Making Sense of Institutions as a Factor Shaping Economic Performance. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 2001, č. 1, str. 31-54. Dostupné na <http://www.wcfia.harvard.edu/conferences/sustaindev/papers/New%20Papers%20since%20Conference/Nelson.pdf>.

North, D. C. *Institution, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1990. ISBN 0521397340.

OECD. OECD DAC. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development, 1995.

OECD. Behind the Corporate Veil: Using Corporate Entities for Illicit Purpose. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development, 2001. Dostupné na <http://www1.oecd.org/publications/e-book/2101131e.pdf>.

Pelikán, P. Competitions of Socio-Economic Institutions: In Search of the Winners. In: Gerken, L. (ed.): *Competition Among Institutions*. London: MacMillan Press and New York: St. Martin's Press, 1995, str. 22-43.

Pelikán, P. Choice, Chance and Necessity in the Evolution of Forms of Economies. In: Cantner, U., Metcalfe, J. S. (eds.): *Change, Transformation and Development*. Berlin, Heidelberg, New York and London: Springer-Verlag, 2003, str. 31-52 (a).

Pelikán, P. Bringing Institutions into Evolutionary Economics: Another View with Links to Changes in Physical and Social Technologies. *Journal of Evolutionary Economics*, 2003, č. 4, str. 237-258 (b).

Pelikán, P. Why Economic Policy Need Comprehensive Evolutionary Analysis. In: Pelikán, P., Wegner, G. (eds.): *Evolutionary Analysis of Economic Policy*. Cheltenham, UK, North-Hampton, MA: Edward Elgar, 2003, str. 23-58 (c).

Perotti, E., Volpin, P. Lobbying on Entry. Tinbergen: Tinbergen Institute, 2004 (Discussion Paper 088/2). Dostupné na <http://www.tinbergen.nl/discussionpapers/04088.pdf>.

Prescott, E. C. Why Do Americans Work so Much More Than Europeans? Cambridge, MA: NBER, 2004 (Working Paper No. 10316). Dostupné na <http://www.nber.org/papers/w10316>.

Řezník, J. Ekonomická analýza konkurence států. *Politická ekonomie*, 1999, č. 5, str. 669-681.

Rodrik, D., Subramanian, A., Trebbi, F. Institutions Rule: The Primacy of Institutions over Integration and Geography in Economic Development. Washington: IMF, 2002 (Working Paper č. 189). Dostupné na www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2002/wp02189.pdf.

Rodrik, D., Subramanian, A., Trebbi, F. Institutions Rule: The Primacy of Institutions Over Geography and Integration in Economic Development. Cambridge, MA: NBER, 2005 (Working Paper No. 9305). Dostupné na <http://www.nber.org/papers/w9305>.

- Sabel, C. F., Reddy, S. Learning to Learn: Cutting the Gordian Knot of Development Today. Columbia University, 2002 (unpublished paper). Dostupné na <http://www2.law.columbia.edu/sabel/papers/newdawn.doc>.
- Sabel, C. F. *Beyond Principal-Agent Governance: Experimentalist Organizations, Learning and Accountability*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2004. Dostupné na <http://www2.law.columbia.edu/sabel/papers/Sabel.definitief.doc>.
- Saisana, M., Tarantola, S. State-of-the-art Report on Current Methodologies and Practices for Composite Indicator Development. Ispra, Joint Research Centre – European Commission – Institute for the Protection and Security of the Citizen Technological and Economic Risk Management, 2002 (EUR 20408). Dostupné na http://farmweb.jrc.cec.eu.int/ci/Document/state-of-the-art_EUR20408.pdf.
- Sapir, A. Globalisation and the Reform of European Social Models. Background document for the presentation at ECOFIN Informal Meeting in Manchester, 9 September 2005.
- Tanzi, V. Corruption Around the World. Washington, D.C.: IMF, 1998 (Staff Paper No. 4). Dostupné na <http://www.imf.org/external/Pubs/FT/staffp/1998/12-98/pdf/tanzi.pdf>.
- Transparency International. Global Corruption Barometer. Berlin: Transparency International, 2004. Dostupné na http://www.transparency.cz/pdf/global_corruption_barometer2004_report.pdf.
- Transparency International. TI Corruption Perception Index 2005. Berlin: Transparency International, 2005.
- UNDP. Strategy Note on Governance for Human Development. United Nations Development Programme 2004.
- Vymětal, P. Proměny Governance. Praha: CES VŠEM, 2005 (Pracovní sešity CES VŠEM 10/2005).
- Vymětal, P., Žák, M. InSTITUTE a výkonnost. *Politická ekonomie*, 2005, č. 4, str. 545-566.
- Vymětal, P., Žák, M. *Když bují korupce*. Ekonom, 2005, č. 48, str. 60-62.
- Williamson, O. E. The New Institutional Economics: Taking Stocks, Looking Ahead. *Journal of Economic Literature*, 2000, č. 3, str. 595-613.
- Wilshire Consulting. Permissible Equity Markets Investment Analysis. Santa Monica, CA: Wilshire Consulting, 2005.
- World Bank. World Development Report 1997: The State in Changing World. Washington, D.C.: World Bank, 1997.
- World Bank. Governance Matters IV. Washington, D. C.: World Bank, 2005. Dostupné na <http://www.worldbank.org/wbi/governance/pubs/govmatters4.html>.
- World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2004-2005. Palgrave MacMillan 2004.
- Žák, M. Kvalita správy: hodnocení a měření. Praha: CES VŠEM, 2005 (Working Paper CES VŠEM 13/2005).
- Žák, M. Politické riziko v transitivity ekonomikách a v EU. *Politická ekonomie*, 2005, č. 1, str. 7 -25.

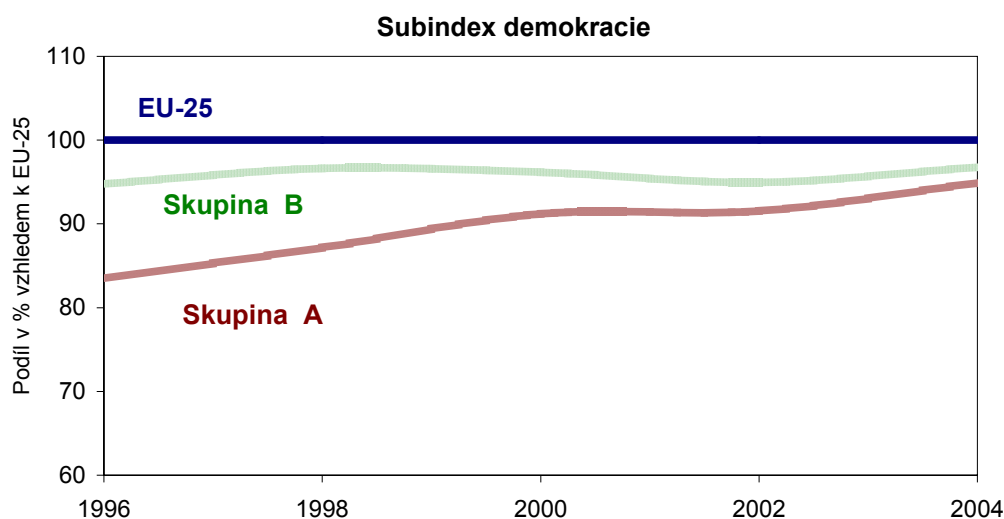
Přílohy:

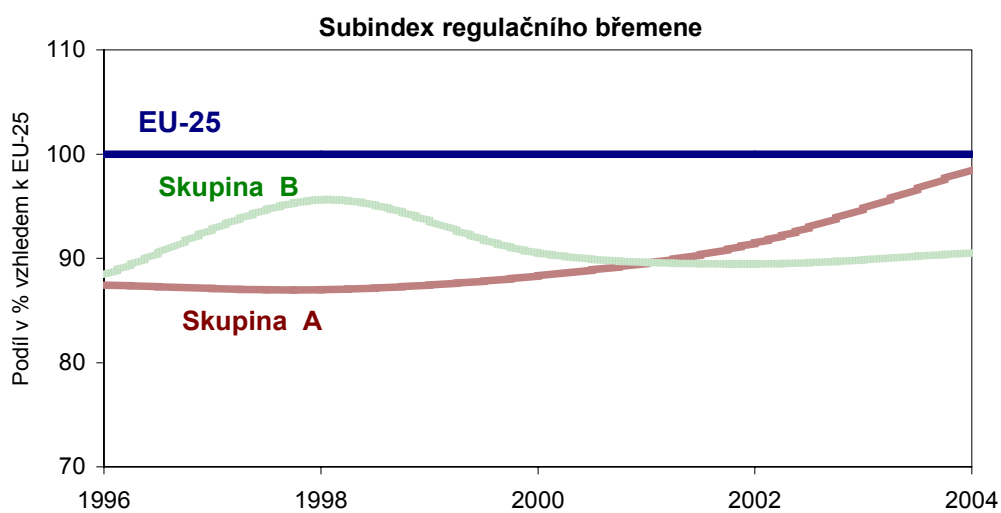
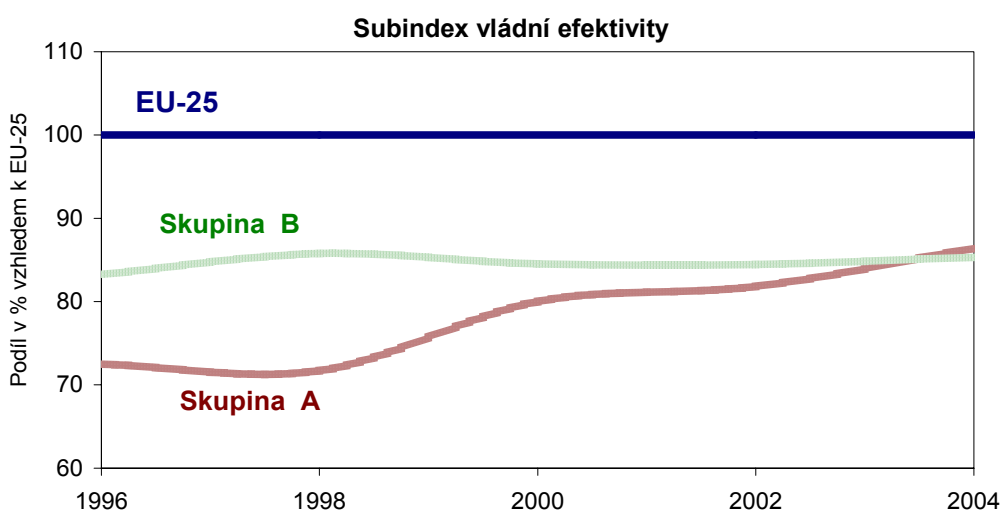
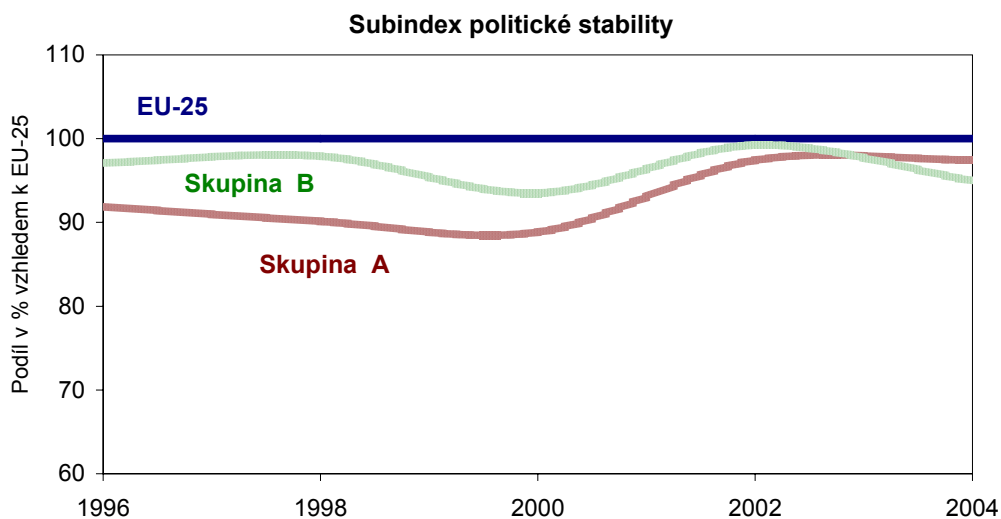
Příloha 1: Charakteristiky vývoje institucionálních změn

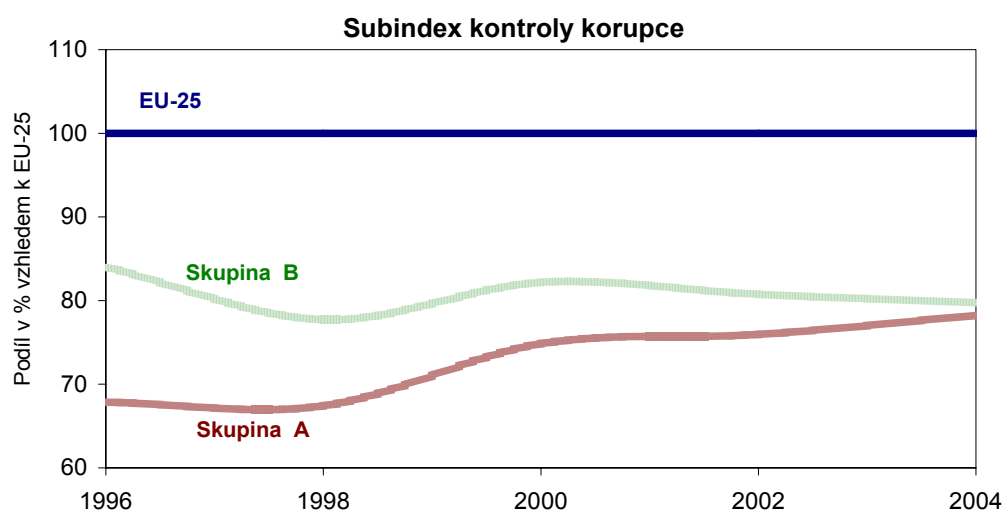
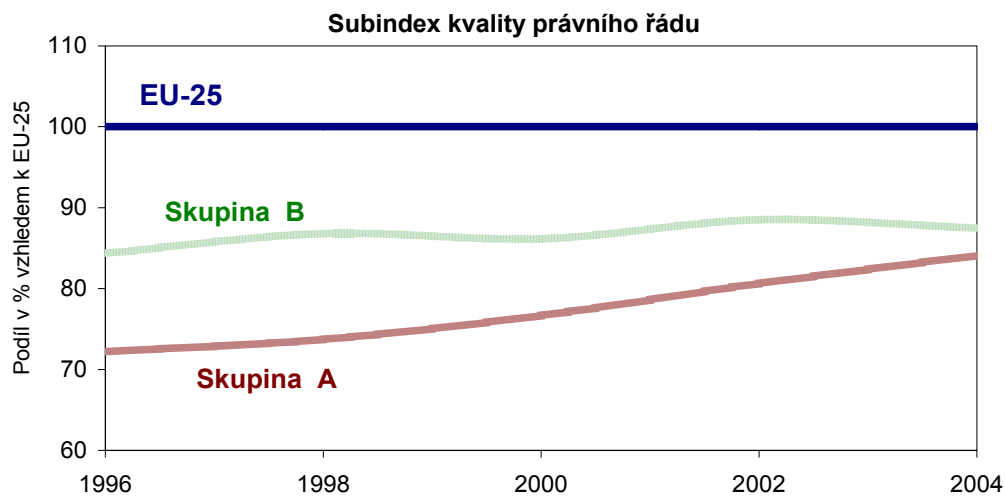
	Veřejné výdaje v % HDP		Souhrnný index institucionální kvality	
	1998	2004	1998	2004
Belgie	50,70	49,50	1,18	1,38
Česká republika	43,80	45,70	0,76	0,74
Dánsko	56,80	55,00	1,83	1,83
Estonsko	39,30	39,10	0,72	1,06
Finsko	52,80	50,40	1,88	1,92
Francie	53,70	54,50	1,29	1,15
Irsko	34,80	34,30	1,68	1,48
Itálie	49,60	48,40	1,05	0,72
Kypr	37,30	43,60	1,07	0,87
Litva	40,40	34,30	0,34	0,77
Lotyšsko	41,30	35,90	0,36	0,71
Lucembursko	42,10	46,00	1,73	1,88
Maďarsko	47,60	52,00	0,96	0,90
Malta	42,30	54,10	0,92	1,26
Německo	48,80	47,50	1,64	1,42
Nizozemsko	47,20	48,00	1,94	1,70
Polsko	46,60	48,70	0,76	0,54
Portugalsko	44,10	46,70	1,40	1,14
Rakousko	53,90	50,70	1,61	1,58
Řecko	47,80	50,00	0,74	0,72
Slovensko	60,80	28,50	0,30	0,74
Slovinsko	48,20	47,70	0,87	0,99
Španělsko	41,40	40,50	1,36	1,12
Švédsko	60,80	57,00	1,77	1,74
Velká Británie	40,10	43,60	1,80	1,56
EU-25	--	47,90	1,20	1,20
EU-15	48,20	48,00	1,53	1,42

Pramen: World Bank (2005, 1999), EUROSTAT, vlastní úprava.

Příloha 2: Konvergence skupin zemí EU-8 k EU-25 v jednotlivých složkách institucionální kvality v letech 1996 - 2004

Pramen: World Bank (2005, 1999).